

BRABANTSE SCRIPTORIA

Emy Thorissen

Het jaar 2021 is uitgeroepen tot Brabants Kloosterjaar, omdat vier kloosterordes hun jubileum vieren. De Clarissen in Megen startten 300 jaar geleden hun kloostergemeenschap. De Norbertinessen van priorij Sint-Catharinadal in Oosterhout bestaan 750 jaar. De Kruisheren in Sint Agatha en de Norbertijnen van de Abdij van Berne (Heeswijk-Dinther) vieren respectievelijk hun 650-jarig en 900-jarig jubileum. Vanuit klooster Sint Agatha vond op woensdag 10 februari 2021 de aftrap van het Jaar van het Brabants Kloosterleven plaats. Koning Willem-Alexander verrichtte de virtuele opening.

In de Brabant-Collectie bevindt zich een zeldzaam boekje van de hand van Joannes Amelius, getiteld *Instructio virorum ecclesiasticorum* (De instructie van de kerk). Het is rond 1520 in Parijs uitgegeven door Jean Du Pré voor boekverkoper Regnaud Chaudière. Het slechts 24 pagina's tellende werk bevat een aantal regels en aanwijzingen voor de kloosterlingen over hoe te handelen. Zowel de Norbertijnen als de Kruisheren leven volgens de Regel van Augustinus.

De titelpagina van deze postincunabel is voorzien van een fraaie houtsnede: een kloosterling aan het werk in zijn scriptorium. Het betreft het stereotiepe beeld van de kopiist aan zijn schrijftafel omringd door vele ingebonden boeken.

Wat is eigenlijk een scriptorium? Het is een schrijfwerkplaats in het klooster. Het scriptorium kan gedefinieerd worden als een aparte ruimte in een klooster waar monniken in grote getalen handschriften vervaardigden en kopieerden. Echter, de meeste kloosters hadden geen grote zaal, maar een afzonderlijke nis of cel waar slechts een paar kloosterlingen teksten vertaalden en overschreven. Veel vaker wordt met het begrip scriptorium de kopiisten en hun producten bedoeld. Bijvoorbeeld het aantal overgeleverde handschriften van een klooster, de inhoud hiervan en het karakteristieke penwerk en de verluchting van de producenten.

Welke Brabantse kloosters hadden een scriptorium? Over het feitelijke bestaan is niet zo heel veel bekend, maar wel over de producten hiervan. De colofons geven zekerheid dat de handschriften in een bepaald klooster geschreven zijn. Het zijn korte tekstjes die in het handschrift genoteerd werden over de plaats en het jaar, en soms zelfs met de naam van de kopiist (m/v).

In het Kruisherenklooster Sint Agatha was in de vijftiende eeuw een scriptorium en een boekbinderij voor eigen gebruik, maar het merendeel van de vijftiende- en zestiende-eeuwse handschriften is vervaardigd binnen de muren van verschillende kloosters in en om Den Bosch en Eindhoven. Denk aan de Franciscanessen van het klooster Sint Elisabeth Bloemenkamp in Den Bosch, de Broeders van het Gemene Leven in Den

Bosch (bekend is dat schrijf- en bindopdrachten aan hen werden verstrekt bijv. door de Norbertijnen), de Birgittinessen van het dubbelklooster Mariënwater in Rosmalen en de Augustijnen van het klooster Mariënhage in Eindhoven.

Titelblad (KOD 024 C 16 | Brabant-Collectie, Tilburg University)

Over deze postincunabel is eerder gepubliceerd. Zie: <https://brabant-collectie.blogspot.com/2014/03/instructio-virorum-ecclesiasticorum.html>